

АНОТАЦІЯ

Малетов Д. В. Адміністративно-правові засади діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Сумський державний університет, Суми, 2021.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню адміністративно-правових засад діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні.

Автор доводить, що адміністративно-правові засади діяльності Вищого антикорупційного суду зумовлені його статусом і місцем у судовій системі, завданням та функціями діяльності й принципами, на яких вони базуються.

Вдосконалено відповідні етапи становлення антикорупційних органів, зокрема Вищого антикорупційного суду: 1) установчий (1991 р. – перша половина 1994 р.); 2) номінальної («soi-disant») боротьби з корупцією (друга половина 1994 р. – перша половина 1995 р.); 3) активної нормотворчої діяльності (друга половина 1995 р. – 2000 р.); 4) етап псевдопротидії корупції (2001 р. – перша половина 2005 р.); 5) комплексної протидії (друга половина 2005 р. – перша половина 2010 р.); 6) масштабування корупції (друга половина 2010 р. – 2014 р.); 7) гармонізація норм вітчизняного антикорупційного законодавства з міжнародними стандартами боротьби з корупцією (з лютого 2014 р. до 2018 р.); 8) заснування та установчий етап функціонування Вищого антикорупційного суду (з 2018 р. по 2020 р.); 9) конституційна антикорупційна криза (з жовтня 2020 р. до сьогодні).

Охарактеризовано нормативно-правові засади діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні, якими є положення міжнародних та вітчизняних актів. Визначено, що юридичним підґрунтям функціонування Вищого антикорупційного суду є міжнародні нормативно-правові акти, які імплементовані парламентом та є обов'язковими до виконання. Правові засади містяться в Конституції України, де визначені основоположні принципи та

встановлюються імперативні рамки щодо побудови системи судоустрою. У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» визначено засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд. Профільний Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» найбільш повно описує місце, завдання та гарантії діяльності Вищого антикорупційного суду. Відповідно до юрисдикції Вищий антикорупційний суд керується нормами матеріального та процесуального кримінального й цивільного права. Також до нормативної основи діяльності Вищого антикорупційного суду належать його організаційно-розпорядчі акти. Наголошено, що всі нормативно-правові положення відповідають засадничим нормам Конституції України.

Визначено, що структура та місце Вищого антикорупційного суду в судовій системі України зумовлена метою його створення та завданням покладеним на нього, – здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад і процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства й держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, додержанням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства. Саме ідея подолання корупції високопосадовців зумовила створення такої організаційної структури та визначила місце суду в судовій системі України.

Розкрито принципи діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні, під якими необхідно розуміти взаємозв'язаний комплекс основоположних засад, ідей та доктринальних концепцій, що синергетично взаємодіють і поєднують здобутки міжнародного й вітчизняного права у сфері антикорупційного судочинства і спрямовані на належну організацію та функціонування Вищого антикорупційного суду. Вищий антикорупційний суд

керується принципами, які пропонується класифікувати за різними підставами: по-перше, джерелом закріплення (міжнародні нормативно-правові акти, Конституція України, національне законодавство та невенормовані принципи); по-друге, галузевою приналежністю (принципи кримінального процесуального права, принципи цивільного-процесуального права та антикорупційні правові принципи); по-третє, сутністю (принципи судоустрою, та принципи правосуддя).

Зазначено, що завдання Вищого антикорупційного суду в Україні визначено законодавством та полягає в належному здійсненні правосуддя у відвіданій йому юрисдикції. Виконання завдання зумовлює здійснення певних функцій, які запропоновано поділяти на такі: здійснення правосуддя, правоохоронну та адміністративну функції, що вміщують каральну, виправдовувальну, судового контролю, представницьку, адміністративно-уповноважувальну, кадрово-організаційну, адміністративно-розпорядчу, адміністративного контролю, інформаційну, статистично-аналітичну, навчально-кваліфікаційну підфункції.

Охарактеризовано гарантії діяльності Вищого антикорупційного суду та виокремлено додаткові гарантії, надані йому у зв'язку з особливостями адміністративного статусу і юрисдикцією, якими є добір суддів, їх безпека, фінансові й навчальні. Запропоновано визначення поняття «додаткові гарантії Вищого антикорупційного суду», під яким потрібно розуміти забезпечення впровадження державою за допомогою сукупності механізмів та інструментів задекларованих юридичних норм суспільних відносин у сфері діяльності Вищого антикорупційного суду, що забезпечує виконання його завдань, функцій та реалізацію пов'язаних із цим принципів.

Узагальнено зарубіжний досвід створення та функціонування антикорупційних судів, завдяки цьому зроблено висновок, що впровадження відповідних антикорупційних судів здійснюється у зв'язку з нагальною необхідністю подолати корупцію і нездатністю судів загальної юрисдикції

оперативно та об'єктивно здійснювати правосуддя у справах щодо корупційних діянь.

Установлено, що антикорупційні судові інституції в іноземних країнах упроваджуються відповідно до особливостей типу корупції, поширеної у відповідній країні, та можуть мати різні моделі: 1) судді з антикорупційною спеціалізацією при загальних судах; 2) суди першої інстанції антикорупційної спрямованості; 3) антикорупційні суди змішаного типу; 4) відокремлена антикорупційна система першої та апеляційної інстанцій.

Запропоновано напрями вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні: 1) сформувати систему антикорупційних судів за принципом організації інших антикорупційних інституцій; 2) запровадити більш суворі та ранжовані процедури добору на посаду судді замість запровадження штучних обмежень стосовно осіб, які впродовж останніх десяти років обіймали ці посади в окремих органах державної влади; 3) залучати до процесу відправлення правосуддя присяжних (представників громадських антикорупційних організацій та науковців), які б пройшли спеціальне навчання; 4) оновити законодавчий підхід щодо підстав затримання судді під час або відразу після вчинення кримінального правопорушення; 5) скоригувати підсудність Вищого антикорупційного суду в Україні, враховуючи міжнародні приписи, щодо необхідності поширення антикорупційних заходів і на приватно-правову сферу.

Запропоновано внести зміни до законодавства з метою вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні.

Ключові слова: антикорупційні суди, протидія корупції, принципи судової влади, адміністративно-правові засади, Вищий антикорупційний суд, завдання та функції антикорупційного суду, антикорупційне правосуддя.

SUMMARY

Maletov D. V. Administrative Legal Framework for the Activities of the High Anti-Corruption Court in Ukraine. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Dissertation for a degree of Doctor of Philosophy, specialty 081 – Law. – Sumy State University, Sumy, 2021.

The dissertation deals with studying the administrative legal framework for the activities of the High Anti-Corruption Court in Ukraine.

The author proves that the administrative legal framework for the activity of the High Anti-Corruption Court are determined by its status and place in the judicial system, the tasks and functions of its the activity, and the underlying principles.

The corresponding stages of the formation of anti-corruption bodies, including the High Anti-Corruption Court, have been specified: 1) constituent (1991 to the first half of 1994); 2) a nominal fight against corruption (the second half of 1994 to the first half of 1995); 3) active rule-making activity (the second half of 1995 to 2000); 4) the stage of pseudo-anti-corruption activity (2001 to the first half of 2005); 5) the stage of complex counteraction (the second half of 2005 to the first half of 2010); 6) an increase in the level of corruption (the second half of 2010 to 2014); 7) harmonization of the domestic anti-corruption legislation with international anti-corruption standards (from February 2014 to 2018); 8) establishment and constituent stage of the functioning of the High Anti-Corruption Court (from 2018 to 2020); 9) constitutional anti-corruption crisis (October 2020 to the present).

The regulatory and legal framework for the activity of the High Anti-Corruption Court in Ukraine, consisting of the provisions of international and domestic acts, are characterized. It has been determined that the legal framework for the functioning of the High Anti-Corruption Court includes international regulatory legal acts that are implemented by the parliament and are binding. The legal provisions are contained in the Constitution of Ukraine, which defines the fundamental principles and establishes an imperative framework for building a

judicial system. The Law of Ukraine On the Judicial System and the Status of Judges defines the foundations of the organization of the judiciary and the administration of justice in Ukraine, which is functioning based on the rule of law under European standards and ensuring the right of everyone to a fair trial. The targeted Law of Ukraine On the High Anti-Corruption Court most fully describes the place, tasks, and guarantees of the activities of the High Anti-Corruption Court. According to the jurisdiction, the High Anti-Corruption Court is guided by substantive and procedural criminal and civil law rules. The regulatory framework for the activities of the High Anti-Corruption Court includes its organizational and administrative acts. It is noted that all these acts comply with the fundamental provisions of the Constitution of Ukraine.

It is specified that the structure and place of the High Anti-Corruption Court in the judicial system of Ukraine are determined by the purpose of its creation and the task entrusted to it – the administration of justice under the principles and procedures of legal proceedings established by law to protect an individual, society and the state from corruption and criminal offenses related to it, and judicial control over the pre-trial investigation of these criminal offenses, the observance of the rights, freedoms, and interests of persons in criminal proceedings, as well as the decision on the recognition of assets as unjustified and their recovery as state revenue in cases provided for by law in civil proceedings. It was the idea of overcoming top corruption that determined the corresponding court's organization, place, and structure.

The principles of the activity of the High Anti-Corruption Court in Ukraine are disclosed, which should be understood as an interconnected set of fundamental principles, ideas, and doctrinal concepts that synergistically interact and combine the achievements of international and domestic law in the field of anti-corruption proceedings and are aimed at the proper organization and functioning of the High Anti-Corruption Court. The High Anti-Corruption Court is guided by the principles that are proposed to be classified on different grounds: first, the source of consolidation (international regulatory legal acts, the Constitution of Ukraine, national legislation, and non-standardized principles); secondly, industry affiliation (principles of criminal

procedural law, principles of civil procedural law and anti-corruption legal principles); third, on the merits (principles of the judiciary, principles of justice).

It is noted that the task of the High Anti-Corruption Court in Ukraine is defined by law and implies the proper administration of justice within its jurisdiction. The performance of the task predetermines certain functions, which are proposed to be divided into the following functions: administration of justice, law enforcement, and administrative functions. They include the following subfunctions: punitive, exculpatory, judicial control, representative, administrative authorizing, personnel management, administrative regulatory, administrative control, information, statistical and analytical, educational and qualification subfunctions.

The author characterizes the guarantees of the activity of the High Anti-Corruption Court and highlights additional guarantees provided to it in connection with the peculiarities of the administrative status and jurisdiction, which are additional guarantees for the selection of judges, their safety, financial and educational guarantees. The dissertation offers a definition of the concept of «additional guarantees of the High Anti-Corruption Court», which should be understood as ensuring the implementation by the state with the help of a set of mechanisms and tools of the declared legal rules of public relations in the field of activity of the High Anti-Corruption Court, which ensures the fulfillment of its tasks, functions and the implementation of the related principles.

The foreign experience of the creation and functioning of anti-corruption courts was generalized, due to which it was concluded that the introduction of the corresponding anti-corruption courts is carried out in connection with the need to overcome corruption and the inability of courts of general jurisdiction to promptly and objectively administer justice in corruption cases.

It has been established that anti-corruption judicial institutions in foreign countries are introduced in accordance with the characteristics of the type of corruption prevalent in the respective country, and may have different models: 1) judges with anti-corruption specialization in general courts; 2) courts of the first instance of anti-corruption orientation; 3) anti-corruption courts of mixed type; 4) separate anti-corruption system of the first and appellate instances.

The areas of improving the administrative legal framework for the activities of the High Anti-Corruption Court of Ukraine are suggested: 1) to form a system of anti-corruption courts on the principle of organizing other anti-corruption institutions; 2) to introduce stricter and ranked procedures for the selection of judges instead of introducing artificial restrictions on persons who held these positions in the last ten years and before the appointment, positions in certain government agencies; 3) to involve a jury (representatives of public anti-corruption organizations and scientists) who have undergone special training in the process of administering justice; 4) to update the legislative approach regarding the grounds for the detention of a judge during or immediately after the commission of a criminal offense; 5) to adjust the jurisdiction of the High Anti-Corruption Court in Ukraine, taking into account international regulations regarding the need to extend anti-corruption measures to the private legal sphere.

It is proposed to amend the legislation to improve the administrative legal framework of the High Anti-Corruption Court in Ukraine.

Key words: anti-corruption courts, anti-corruption, principles of the judiciary, administrative legal framework, the High Anti-Corruption Court, tasks and functions of the anti-corruption court, anti-corruption justice.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Малетов Д. В. Спеціалізація суду як тенденція сучасного права. *Правові горизонти*. 2018. Вип. 9 (22). С. 72–77.
2. Малетов Д. В. Щодо поняття «компетентність» судді Вищого антикорупційного суду. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 6 (35). С. 3–7. (2020): URL: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6\(35\).675](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i6(35).675).
3. Малетов Д. В. Особливості роботи антикорупційних судів Хорватії, Болгарії та Словаччини під час пандемії COVID-19. *Соціологія права*. 2020 №4. С. 41–45. URL: <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2020-4.8>.
4. Малетов Д. В. Адміністративно-правові засади організації та реформування Індонезійського антикорупційного суду Тіпикор. *Юридичний вісник*. 2021 № 1. С. 242–248. URL: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.2105>.
5. Малетов Д. В. Щодо питання професійної підготовки суддів Вищого антикорупційного суду України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021 №1 (93). С. 52–61. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.93.52-61>.
6. Малетов Д. В. Принцип невідворотності покарання в аспекті функціонування Вищого антикорупційного суду України. *Правові горизонти*. 2021. Т. 14, № 2. С. 23–30 URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/85344/1/Maletov_The_Principle.pdf.

Статті в періодичних виданнях, індексованих Web of Science:

7. Sukhonos V., Pavlenko L., Krukmal O., Ivanovska A., Maletov D. Forms of committing corrupt abuses of public finances and ways to counteract them in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10 (39). P. 149–158. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.14>.

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях:

8. Zherobkina Y., Maletov D., Sevruk V., Pavlenko S., Serbyn N. Judge as a public servant. *Journal of Gender and Interdisciplinarity*. 2020. №1 (01). URL: <https://periodicojs.com.br/index.php/gei/article/view/31>.

9. Малетов Д. В. Щодо питання забезпечення правосуддя Вищим антикорупційним судом України під час пандемії COVID-19. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 5 (33). vol. 3. С. 138–144. URL: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.3.22>.

Тези наукових доповідей:

10. Малетов Д. В. Позитивний вплив принципу спеціалізації в аспекті реформування Вищих спеціалізованих судів. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми 18–19 травня 2018 року). Суми : Сумський державний університет, 2018. С.231–233.

11. Малетов Д. В. Визнання Словацького спеціального суду неконституційним у контексті досвіду України. *Сучасний стан та перспективи розвитку держави та права* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15–16 червня 2018 року). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 98–100.

12. Малетов Д. В. Хронологія конкурсу на вакансію суддів Вищого антикорупційного суду України. *Юридична наука сучасності: традиції та вектори розвитку* : матеріали наукової конференції (м. Одеса, 7 березня 2019 року). Одеса : Національний університет «Одеська академія», 2019. С. 101–103.

13. Малетов Д. В. Строки судового розгляду корупційних справ спеціалізованими судами. *Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро 3–4 травня 2019 року). Дніпро: Громадська організація «Правовий світ», 2019. С. 92–94.

14. Малетов Д. В. Практика Вищого антикорупційного суду в контексті принципу «суд встановлений законом». *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції* : матеріали Міжнародної науково-методичної конференції (м. Суми, 29–30 травня 2020 року). Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 151–153.

15. Малетов Д. В. Виконання рекомендацій з запобігання корупції в судовій системі в контексті оціночного звіту GRECO. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 21–22 травня 2020 року). Суми : Сумський державний університет, 2020. Ч. 2 С. 226–231.

16. Малетов Д. В. Актуальні проблеми фінансування судової гілки влади під час пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків 18–19 грудня 2020 року). Харків : Асоціація аспірантів юристів, 2020. С. 43–47.

17. Малетов Д. В. Дотримання принципу невідворотності покарання як підґрунтя створення вищого антикорупційного суду України. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали V Міжнародної науково-

практичної конференції (м. Суми, 20–21 травня 2021 року). Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 456–459.

18. Малетов Д. В. Сучасний стан цифровізації антикорупційного правосуддя в Україні. *Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця – Відень, 27 серпня 2021 року). *Грааль науки*. 2021. № 7. С. 105–107. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.27.08.2021.015>.